

Bilješka o amfori s natpisom iz Osijeka

Tonc, Asja; Filipović, Slavica

Source / Izvornik: **Annales Instituti Archaeologici, 2023, XIX, 53 - 61**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.33254/aia.19.1.4>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:291:287938>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

INSTITUT ZA
ARHEOLOGIJU

Repository / Repozitorij:

[RIARH - Repository of the Institute of archaeology](#)

Annales
Instituti
Archeologici

Godišnjak
Instituta za
arheologiju

XIX - 2023

UDK 902/904
ISSN: 1848 6363

Glavna i odgovorna urednica / Editor in chief
Katarina Botić

Tehnički urednici / Technical editors
Katarina Botić
Marko Dizdar

Uredništvo / Editorial board
Marko Dizdar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Hrvoje Kalafatić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Ana Konestra, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Siniša Krznar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Andreja Kudelić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Bartul Šiljeg, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Asja Tonc, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Marina Ugarković, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Mario Gavranović, Austrian Archaeological Institute, Austrian Academy of Sciences, Vienna, Austria
Boštjan Laharnar, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana, Slovenija
Alenka Tomaž, Fakulteta za humanistične studije, Univerza na Primorskem, Koper, Slovenija
Vesna Bikić, Arheološki institut, Beograd, Srbija
Perica Špehar, Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Srbija
Miklós Takács, BTK Institute of Archaeology, Research Centre for the Humanities ELKH, Budapest, Hungary

Izdavački savjet / Editorial committee

Juraj Belaj, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Saša Kovačević, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Goranka Lipovac Vrkljan, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Daria Ložnjak Dizdar, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Branka Migotti, Zagreb, Hrvatska
Ivana Ožanić Roguljić, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Ante Rendić-Miočević, Zagreb, Hrvatska
Tajana Sekelj Ivančan, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Tihomila Težak-Gregl, Zagreb, Hrvatska
Tatjana Tkalčec, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska
Željko Tomičić, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, Hrvatska
Ante Uglešić, Sveučilište u Zadru, Odjel za arheologiju, Zadar, Hrvatska
Snježana Vrdoljak, Institut za arheologiju, Zagreb, Hrvatska

Prijevod na engleski / English translation
Marko Maras i autori

Lektura / Language editor
Katarina Botić i autori (hrvatski jezik/Croatian)
Marko Maras (engleski jezik/English)

Nakladnik / Publisher
Institut za Arheologiju
Institute of Archaeology

Adresa uredništva / Editor's office address

Institut za arheologiju
/ Institute of Archaeology
Jurjevska ulica 15
HR-10000 Zagreb
tel 385 (0) 1 615 0250
fax 385 (0) 1 605 5806
e-mail: iarh@iarh.hr
web: http://www.iarh.hr

Dizajn / Design
Umjetnička organizacija OAZA

Korektura / Proofreaders
Katarina Botić

Računalni slog / Layout
Hrvoje Jambrek

Annales Instituti Archaeologici uključeni su u indekse: Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index, SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam. / Annales Instituti Archaeologici are included in the indexes: Clarivate Analytics services – Emerging Sources Citation Index, SciVerse Scopus – Elsevier, Amsterdam.

Izrađeno uz financijsku potporu Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. / Made with the financial support of the Ministry of Science and Education of the Republic of Croatia.

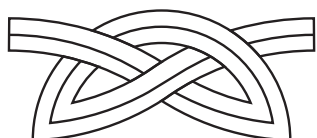
E-izdanja. Publikacija je dostupna u digitalnom obliku i otvorenom pristupu na <https://hrcak.srce.hr/en/aia> / E-edition. The publication is available in digital and open access form at <https://hrcak.srce.hr/en/aia>

Ovaj rad licenciran je pod Creative Commons Attribution By 4.0 međunarodnom licencom. / This work is licenced under a Creative Commons Attribution By 4.0 International Licence.

Annales
Instituti
Archeologici

Godišnjak
Instituta za
arheologiju

Prethodna priopćenja Preliminary reports

7–18

Andreja Kudelić
Filomena Sirovica

Lončarski tehnološki potpis: prilog poznavanju ranog brončanog doba kontinentalne Hrvatske
Pottery technosignature: a contribution to the knowledge in the Early Bronze Age of continental Croatia

19–38

Alenka Tomaž
Monika Zorko

Prehistoric settlement at Ribnica near Brežice (south-east Slovenia)
Prapovijesno naselje u Ribnici kod Brežica (jugoistočna Slovenija)

39–52

Marina Ugarković
Eduard Visković
Martina Korić
Pio Domines Peter
Antonela Barbir
Martina Čelhar

Prapovijesni lokaliteti otoka Hvara: nove spoznaje o gradinama Vela Glava i Liković
Prehistoric sites on the island of Hvar: new insights about Vela Glava and Liković hillforts

53–61

Asja Tonc
Slavica Filipović

Bilješka o amfori s natpisom iz Osijeka
A brief note on an amphora with inscription from Osijek

62–69

Mislav Fileš
Ivana Ožanić Roguljić
David Ruß
Wolfgang Neubauer
Gerhard Stüttler

Geofizička istraživanja na prostoru sela Kopačevo (Baranja)
Geophysical survey in the area of the village of Kopačevo (Baranja)

70–75

Martina Korić
Marina Ugarković

ΚΑΣΙ[...] na otoku hvaru? Novi nalaz grčkog utega s grafitom iz Fara
ΚΑΣΙ[...] on the island of Hvar? A new find of a Greek loom weight with a graffito from Pharos

76–91

Marina Ugarković
Pio Domines Peter

Bilješka o lokalitetu Gradina (Vinogradišće) na otoku Visu
A note on the site of Gradina (Vinogradišće) on the island of Vis

92–123

Marina Ugarković
Ana Konestra
Pio Domines Peter
Martina Korić
Kristina Turkalj
Sara Popović

Topografija i stratigrafija jugoistočnoga predgrađa antičkoga Fara: prvi podaci iz probnih arheoloških istraživanja
Topography and stratigraphy of the south-eastern suburb of ancient Pharos: First data from trial archaeological excavations

Pregledni rad Review paper

124–142

Mateja Hulina

Analize organskih ostataka iz keramike i prijedlog procedure uzorkovanja keramičkih ulomaka s hrvatskih nalazišta
Organic residue analysis of pottery and sampling procedure for Croatian sites proposal

Stručni rad Professional paper

143-148

Marina Ugarković
Martina Korić

O aktivnostima i rezultatima druge godine
AdriaCos projekta (HRZZ UIP-2020-02-2419)
On activities and results of the second year of the
AdriaCos project (CSF UIP-2020-02-2419)

Prikaz Review

149-151

Katarina Botić

Arheologija općine Klakar – izložba i katalog,
Muzej Brodskog Posavlja, 2023.
Archaeology of Klakar Municipality – exhibition and
the catalogue, Museum of Brod-posavina County,
2023

Karta nalazišta Map of sites

1. Kopačevo
2. Osijek
3. Općina Klakar
4. Kurilovec – Belinščica
5. Ribnica kod Brežica
6. Vis – Gradina
7. Hvar – Vela Glava
8. Hvar – Stari Grad (Far, *Pharos*)
9. Hvar – Liković

Bilješka o amfori s natpisom iz Osijeka

A brief note on an amphora with an inscription from Osijek

Prethodno priopćenje >
Antička arheologija
Preliminary report >
Roman archaeology

Asja Tonc¹
Slavica Filipović²

(1) Institut za arheologiju
Jurjevska ulica 15
HR-10000 Zagreb
asja.tonc@iarh.hr
ORCID: 0000-0001-9067-4639
(2) Arheološki muzej Osijek
Trg Sv. Trojstva 2
HR-31000 Osijek
slavica.filipovic@amo.hr

Primljeno Received 09. 11. 2023.
Prihvaćeno Accepted 08. 12. 2023.
doi.org/10.33254/aia.19.1.4

Ključne riječi: Osijek, Mursa, antika, keramika, amfora, natpis, grafit, osobna imena

Key words: Osijek, Mursa, antiquity, pottery, amphora, inscription, *graffito*, personal names

Zaštitna istraživanja na položaju budućeg Pravnog fakulteta u sklopu nekadašnje Vojarne u Donjem gradu u Osijeku otkrila su brojne antičke objekte s pokretnim nalazima, unatoč djelomičnoj devastaciji arheoloških slojeva uslijed recentnih intervencija. Istražene su jame, rupe od stupova, kanali, bunari te keramičarske peći. U zapuni kanala SJ 80/81 pronađen je raznovrstan antički materijal od keramike, opeke, kosti, stakla i bronce, uz brojne životinjske kosti. Na temelju pokretnih nalaza kanal je preliminarno datiran u razdoblje kraja 1. – početka 2. stoljeća. Među nalazima se ističe ulomak manje amfore s urezanim natpisom. Sačuvan je gornji dio posude, vrat s ručkama i dijelom ramena na kojem se nalaze urezana slova. Grafitni natpisi zabilježeni su i na drugim primjercima amfora s područja južne Panonije. Sadržajno, natpisi se odnose na numeričke oznake koje vjerojatno označavaju težinu ili volumen, potom na vrstu proizvoda za koju se koristio recipijent te na osobna imena. Posljednjoj se kategoriji može pripisati osječki primjerak pronađen u zapuni kanala.

Rescue excavations in the location of the future Faculty of Law in the former Barracks area of the Lower Town in Osijek revealed numerous features from antiquity with portable finds, even though the archaeological layers were partially devastated in places due to recent interventions. The excavated features include pits, post holes, canals, wells, and furnaces. The fill layer of the canal SU 80/81 contained various Roman finds made of pottery, brick, bone, glass, and bronze, with numerous animal bones. On the basis of the finds, the canal has been preliminarily dated to the period between the end of the 1st and the beginning of the 2nd century AD. A find that stands out is a fragment of a small amphora with an incised inscription. The upper part of the vessel has been preserved: the neck with the handles and the upper part of the body where there are incised letters. Incised (*graffito*) inscriptions have been documented on other amphora finds from southern Pannonia. The content of the inscriptions refers to the numerical indications of the weight or capacity of the vessel, to the content of the vessel, or to personal names. This last category can be associated with the Osijek example found in the fill layers of the canal.

Copyright © Autor(i)
The Author(s) 2023

Open Access This work is distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) which permits unrestricted re-use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. Open Access Ovaj rad dijeli se prema odredbama i uvjetima licence Creative Commons Attribution 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), koja dopušta neograničenu ponovnu upotrebu, dijeljenje i reprodukciju u bilo kojem mediju, pod uvjetom da je izvorno djelo ispravno citirano.

Uvod

Promjenom urbanističkog plana 1999. godine o izgradnji sveučilišnog kompleksa na području bivše Vojarne „Drava“, djelatnicima Muzeja Slavonije su po prvi puta omogućena zaštitna arheološka istraživanja koja se provode na velikoj površini, uz primjenu suvremenih arheoloških metoda (voditeljica istraživanja je Slavica Filipović). Na ovaj način omogućeno je praćenje višeslojnih stratigrafskih odnosa što je rezultiralo značajnim otkrićima. Zaštitna arheološka istraživanja na području bivše Vojarne, današnjeg sveučilišnog Kampusa, u Donjem gradu u Osijeku započela su 2001. godine i u kontinuitetu traju do danas. Istraženo je šest lokacija čija ukupna površina iznosi oko 22 000 m² (sl. 1). Na lokacijama Studentski paviljon, Poljoprivredni fakultet, Građevinski fakultet, Sveučilišna knjižnica i Učiteljski fakultet zabilježeni su ostaci rimskih objekata s brojnim pokretnim nalazima koji se, u najvećem broju, datiraju od 2. do 4. stoljeća. Brojnost pokretnih nalaza s istraživanja navedenih lokacija svjedoči o razvoju, statusu, strateškoj i ekonomskoj važnosti antičkog grada. Posebno se ističu nalazi objekata koji upućuju na postojanje monumentalne arhitekture s porticima položenima uz gradske komunikacije, potom otkriće dijela glavne gradske kanalizacije, zatim objekti obrtničko-trgovinskoga karaktera, objekti javne i sakralne namjene i drugo. Na sjeveroistočnom dijelu Kampusa, na lokaciji Učiteljskog fakulteta, posebno se izdvajaju ostaci objekata koji svjedoče o postojanju ranorimske faze Murse (Tonc, Filipović 2020; Tonc et al. 2021). Ova se lokacija ističe i otkrićem prapovijesnih nalaza koji se pripisuju južnom rubnom

dijelu naselja Skordiska, odnosno dijelu naselja koji je, čini se, imao posebnu funkciju povezanu s ritualnim aktivnostima (Dizdar, Filipović 2020).

Zaštitna arheološka istraživanja na položaju budućeg Pravnog fakulteta unutar bivše Vojarne u Osijeku provedena su od studenog 2014. do sredine studenog 2015. pod vodstvom više kustosice Slavice Filipović (Filipović 2016). Ukupno je istražena površina od 2300 m² koja se nadovezala na prethodna zaštitna istraživanja na prostoru budućeg kampusa, provedena od 2001. do 2014. godine na više lokacija. Na temelju rezultata prethodnih arheoloških istraživanja očekivali su se nalazi iz antike (1.–4. stoljeće), ali moguće i ranijih razdoblja, uz djelomičnu devastaciju arheoloških slojeva uslijed recentnijih aktivnosti na prostoru bivše Vojarne tijekom 19. i 20. stoljeća. Specifičnost ove lokacije su uništeni arheološki slojevi u zapadnom dijelu iskopa koji su nastali tijekom izgradnje igrališta za potrebe vojske u drugoj polovici prošloga stoljeća (determinirano novčićem od 20 para iz 1970. godine). Unatoč uništenosti arheoloških slojeva, pronađeni su ostaci keramičarskih peći i bunara u kojima su sačuvani ulomci posuda kuhinjske (zdjele, tanjuri, vrčevi), stolne (čaše, šalice, zdjelice) i skladišno-transportne keramike (pitosi i amfore). Na ovom položaju istaknuli bismo i kanal SJ 80/81 koji se proteže u smjeru sjeverozapad – jugoistok (sl. 2). Kanal je bio zapunjen velikom količinom životinjskih kostiju (posebno kosti goveda i konja) te raznovrsnim rimskim materijalom od kosti, stakla, bronce, opeke i keramike. Funkciju kanala zasada ne možemo definirati zbog podizanja razine podzemnih voda, ali moguće je da se radi o ostacima odvodnog kanala koji je iz Murse odvodio oborinske i kanalizacijske vode ili je pak bio dio

Sl. 1 Pozicije arheoloških istraživanja u osječkoj Vojarni 2001. – 2015.: 1 Studentski paviljon; 2 Poljoprivredni fakultet; 3 Građevinski fakultet; 4 Učiteljski fakultet; 5 Sveučilišna knjižnica; 6 Pravni fakultet (podloga: Geoportala DGU; izradili: S. Filipović, A. Bašić)

Fig. 1 Positions of archaeological excavations in the former Barrack area in Osijek 2001–2015: 1 Student Pavillion; 2 Faculty of Agriculture; 3 Faculty of Civil Engineering; 4 Faculty of Pedagogy; 5 University Library; 6 Faculty of Law (base: Geoportala DGU; made by: S. Filipović, A. Bašić)

Sl. 2 Iskop kanala SJ 81 (snimila: S. Filipović)
Fig. 2 Dugout of the canal SU 81 (photo by: S. Filipović)

fortifikacijskog sustava Murse. U istočnom dijelu lokacije, gdje je bolja očuvanost antičkih slojeva, istraženi su ostaci objekta čija se funkcija može povezati s ostacima keramičarskih peći ovog položaja terena, kao i sjevernog dijela lokacije Građevinskog fakulteta (istražene u razdoblju 2006. – 2008.). Vjerojatno je riječ o pomoćnom objektu koji je bio povezan s keramičarskom proizvodnjom, odnosno o objektu u kojem su se keramički proizvodi izrađivali na lončarskom kolu, sušili, završno obrađivali i dekorirali.

Kako je spomenuto, jedan od istraženih objekata jest kanal SJ 80/81 koji se proteže u smjeru sjeverozapad – jugoistok u dužini od 42,70 m i širine je do 3 m (□ C, D 9–11; D 7–8; E 6–9; F 4–7; G 4–5; H 3–4). Kanal se nalazio na apsolutnoj visini 88,64 – 86,92 m n.m. Prema keramičkim nalazima *terra sigillatae* i terakotnih figura koje je moguće datirati na osnovu oblika posuda i pečata te stila frizure figurice, zapuna je preliminarno datirana u kraj 1. i početak 2. stoljeća. Uz navedene keramičke kategorije, u zapuni su pronađeni i ulomci amfora, svjetiljki, novac te brojne životinjske kosti (najviše goveda, konja i jelena). Uz zapadnu stranu kanala pravilno je raspoređeno 14 jama i jedan

bunar koji prate njegov smjer pružanja.¹ Kanal je posebno devastiran u krajnjem sjeverozapadnom dijelu, ali i u južnom dijelu ukopom konstrukcije igrališta (ostatci dijelova trkaće staze SJ 20/21). Među ulomcima amfora pronađenima u zapuni kanala ističe se onaj s urezanim natpisom.

Amfora s natpisom s lokaliteta Vojarna – Pravni fakultet

Sačuvan je gornji dio amfore manjih dimenzija – vrat s ručkama i obodom te rame posude (sl. 3: a–b). Vrat je cilindričan, žlijebljen iznutra. Obod je vodoravno izvučen, proširen, s koncentričnim žlijebovima. Trakaste ručke imaju dva uzdužna rebra. U obrisu su koljenaste, spajaju se na vrat ispod otvora. Promjer otvora iznosi 11,8 cm, sa širinom oboda od 2 cm; promjer vrata 9 cm, a visina vrata 12,3 cm. Presjek ručki je oko 4 x 1,6 cm. Debljina stijenke trbuha iznosi 0,45 cm. Donji dio recipijenta nedostaje stoga nije poznata ukupna visina čitave posude.

Rađena je od fino pročišćene gline svijetle smečkaste boje (Munsell 5YR 7/6 reddish yellow). Unutarnja stijenka vrata prekrivena je tamnijim, smeđim premazom, a na vanjskoj stijenci ponegdje se nalaze sivkasti kalcifikati. Na površini vanjske stijenske vrata i sačuvanom dijelu ramena posude vidljivi su ostaci crvenih okomitih paralelnih valovitih linija (sl. 3: b). Ovaj se način ukrašavanja, tzv. mramorizacija, češće javlja na drugim tipovima posuda panonske proizvodnje, poput zdjela (Nagy 2018; Kreković 1997: 42), no zabilježen je i na drugim oblicima poput vrčeva, uključujući primjerak s dvije ručke vrlo sličan osječkom nalazu po pojavi mramorizacije, ali i obliku oboda (Kreković 1997: 41–42, sl. 1: 5, 7–8). Posuda iz Gorsiuma nešto je većeg promjera otvora (13,5 cm), a vrat nije ukrašen (Bánki 1985: 139, kat. br. 357, T. XL: 357; Kreković 1997: sl. 1: 7). Urezani natpis nalazi se u bazi vrata, između ručki na jednoj strani amfore i urezan je nakon pečenja, preko crvene boje. Lijevi dio je bolje sačuvan, dok se ispod desne polovice natpisa nalazi lom zbog kojeg donji dio dijela slova nije posve vidljiv (sl. 4).

Natpis se može rekonstruirati na ovaj način: F L R V F I I / L L A. Najvjerojatnije se može tumačiti kao osobno ime – *Fl(avia) Rufilla*. Na temelju oblika slova natpis bi se mogao pripisati razdoblju druge polovice 1. do 2. stoljeća (usp. Bakker, Galsterer Kröll 1975: 13 (slovo A), 21 (L), 25 (R)).

Pokušaj definicije tipa amfore temelji se na sačuvanim karakterističnim dijelovima posude, što fragmentarnost često otežava u slučajevima kada nije sačuvan čitav recipijent. U slučaju osječkog primjerka, promatraju se karakteristike gornjeg dijela posude, odnosno ručki, vrata i oboda. S obzirom na manje dimenzije, amfora se može usporediti s amforama cilindričnog

1 SJ 83/84, 85/86, 87/88, 89/90, 113/114, 91/92 (bunar), 93/94, 95/96, 101/102, 121/122, 123/124, 125/126, 127/128, 129/130, 161/162.

Sl. 3 Amfora s natpisom s lokaliteta Osijek – Vojarna – Pravni fakultet s prednje (a) i stražnje (b) strane (snimio: H. Jambrek)

Fig. 3 Amphora with inscription from the site Osijek – Barracks – Faculty of Law, front (a) and opposite (b) side (photo by: H. Jambrek)

vrata s trakastim narebrenim ručkama i ravnim ili prstenastim dnom koje su vrlo bliske kategoriji vrčeva s dvije ručke i smatraju se lokalnim proizvodima koji nastaju po uzoru na vinske amfore ravnog dna (Bojović 1977: 37, T. LXIII: 549–553, T. LXIV: 554; Brukner 1981: 45, 125 – tip 20; Bjelajac 1996: 22–23, 99–101, sl. XXXV – tip XXXI; Ožanić Roguljić 2016: 91). U posljednje vrijeme, u literaturi se pojavljuju i kao tip Bojović 549/554, kako ih naziva P. Magyar-Hárshegyi koristeći kao polazište spomenutu objavu D. Bojovića (Hárshegyi 2008: 174, sl. 7; Fehér, Magyar-Hárshegyi 2014: 39–41; Magyar-Hárshegyi 2016: 630). Amfore nisu uniformnih karakteristika već se u ovoj skupini javljaju primjerci različito oblikovanog oboda, obrisa ručki ili tijela, kao i različitih faktura. Smatra se da su, analogno amforama ravnog dna za koje se smatra da su im bile uzor, mogle služiti za transport i skladištenje vina u razdoblju od 1. do 3. stoljeća, kada su distribuirane na području Panonije, Mezije i Dakije, najvjerojatnije iz više proizvodnih centara (Bjelajac 1996: 99–100; Fehér, Magyar-Hárshegyi 2014: 40–41; Magyar-Hárshegyi 2016: 630). Nema, međutim, nedvojbenih dokaza o njihovom sadržaju ili načinu uporabe, stoga se može spekulirati i o drugim vrstama proizvoda. Panonski proizvodi mogli su se distribuirati i u susjedna područja, zajedno s drugim tipovima lokalnog porijekla poput panonske keramike s premazom, na što upućuju nalazi iz Žute Lokve (Ožanić Roguljić 2017: 81–82; Ožanić Roguljić, Konestra 2017).² Zbog manjih dimenzija, ovakvi lokalni panonski proizvodi ponekad se definiraju i kao vrčevi s dvije ručke većih dimenzija (npr. Gregl 2007: T. 32: 6; 53: 3; Rendić-Miočević 1994: 105, kat. br. 149), što u osnovi ne mijenja najvjerojatniju skladišnu i/ili transportnu funkciju te vrste posuđa (Ožanić Roguljić 2016: 63, 91). U tom kontekstu, osječki bi se primjerak

također mogao nazvati vrčem, no jednako tako dio većih vrčeva mogao bi se nazvati amforama.

Kako je spomenuto, na temelju pokretnog materijala kanal u kojem je pronađena amfora s natpisom preliminarno je datiran od kraja 1. do početka 2. stoljeća. Nekoliko pečatiranih ulomaka nudi dodatni oslonac za dataciju zapune kanala. Uz opisani ulomak amfore, u zapuni kanala SJ 80/81 pronađene su i keramičke svjetiljke, tzv. Firmalampen tipa Loeschke X s pečatima LNARI i OCTAVI. Svjetiljke ovog tipa s pečatom OCTAVI zabilježene su na više nalazišta na području Slovenije u kontekstima 1. i 2. stoljeća (Perko 2012: 34, 36, 43–44, 57, 66, 70). Iz Siska potječu primjerci s istim pečatom datirani u razdoblje kraja 1. do 2. stoljeća (Vikić-Belančić 1975: 54, 57, 114, kat. br. 783–785). Riječ je o proizvodima sjevernoitalskog porijekla koji nastaju krajem 1. stoljeća, s trajanjem kroz čitavo 2. stoljeće (Buchi 1975: 126–127), s potvrđenom radionicom u Modeni (Labate 2016: 30). Pečat LNARI na svjetiljkama datiran je otprilike istovremeno, no s nešto dužim trajanjem (Vikić-Belančić 1975: 54, 57; Buchi 1975: 122–123). Jedan primjerak već je dokumentiran u Osijeku, kao i na drugim lokalitetima južne Panonije (Vikić-Belančić 1975: 111–112, kat. br. 753–760). Iz zapune kanala potječe i niz ulomaka reljefne *terra sigillatae* koji pripadaju poluloptastim zdjelama tipa Dragendorff 37, obliku popularnom od zadnje trećine 1. do sredine 3. stoljeća koji se često javlja i u južnoj Panoniji (Oswald, Pryce 1966: 95–96; Ožanić Roguljić 2016: 30–31). Ulomak *terra sigillatae* s pečatom CAVPIRRA može se pripisati radionici u Lezouxu i datira se oko sredine 2. stoljeća (140. – 170.) (Darling, Precious 2014: 243, br. 62–63). Datacija kanala stoga se najvjerojatnije može smjestiti u razdoblje od kraja 1. do najmanje sredine 2. stoljeća.

² Opširnije o distribuciji panonske keramike s premazom u provinciji Dalmaciji: Konestra et al. 2022.

Sl. 4 Urezani natpis na amfori s lokaliteta Osijek – Vojarna – Pravni fakultet (snimio: H. Jambrek)
 Fig. 4 Incised inscription on the amphora from the site Osijek – Barracks – Faculty of Law (photo by: H. Jambrek)

Pregled amfora s grafitima iz južne Panonije

Pečati predstavljaju najčešći oblik natpisa koji se javlja na amforama, no, uz osječku amforu, s područja južne Panonije potječe još primjeraka s urezanim grafitima, kao i slikanim natpisom (*tituli picti*). U ranorimskome grobu 5 s nalazišta Ilok – Dvor knezova iločkih pronađena su dva ulomka s grafitima urezanima nakon pečenja. Na donjem dijelu vrata amfore tipa Dressel 6B koja nosi pečat istarske radionice u Fažani u vlasništvu Gaja Lekanija Basa nalaze se urezana slova LX. Na ulomku vrata manje amfore (ili vrča) urezana su slova XX. Natpisi nisu u potpunosti sačuvani, stoga točno značenje grafita ostaje nepoznato. Ipak, najvjerojatnija je interpretacija značenja ona težine recipijenta, iako je kod drugog primjerka moguće da je riječ o volumenu posude (Jelinčić Vučković, Tonc 2018: 362–363; Weiß-König 2010: 64–71). Može se spomenuti da je na još jednoj amfori tipa Dressel 6B iz Panonije, onoj s lokaliteta Árpás-Dombföld (Mursella), urezan natpis (TPPLXVI//SII) koji upućuje na težinu (Kelemen 1987: 13, 19: br. 5; 38: br. 51, sl. 1: 14; 6: 14), slično iločkom primjerku.

Brojčana oznaka nalazi se i na primjerku s položaja „Kovnice“ u Sisku. Urezana slova CXVII nalaze se na vratu amfore s trakastim narebrenim

ručkama i cilindričnim vratom. Također je relativno manjih dimenzija, s promjerom ruba od 106 mm. Uspoređuje se upravo s prethodno opisanim tipom manjih amfora koje su slične vrčevima s dvije ručke (Wiewegh 2001: 97, 119, T. XIII: 1). Brojka na natpisu iz Siska mogla bi se odnositi na skladišnu ili sličnu oznaku, s obzirom da je riječ o znatnoj cifri koja ne bi odgovarala težini ili volumenu posude ove veličine (Wiewegh 2001: 97; Fehér, Magyar-Hárshegyi 2014: 41). Također iz Siska, ali s položaja Željezničkog kolodvora, potječe amfora tipa Dressel 8 sa slikanim i urezanim natpisom. Grafit GAR sekundarno je urezan preko drugog reda izvornog slikanog natpisa u kojem se spominje sadržaj amfore – *garum*, kao i ime destinacije, u ovom slučaju vjerojatno rimskog logora *Sisciae* (Novaković et al. 2018: 236–242). Grafit također upućuje na skladištenje istog ribljeg umaka u amfori, tada vjerojatno sekundarno upotrijebljenoj u domaćinstvu (Novaković et al. 2018: 239).

Slikani natpis izveden crvenom bojom na vratu amfore tipa Schörgendorfer 558 iz Vinkovaca također spominje sadržaj posude, u ovom slučaju crne masline (Ožanić 2005: 139, 143, kat. br. 5, T. 2: 5; Ožanić Roguljić 2016: 89–90, T. 48: 1). *Tituli picti* koji spominju crne i zelene masline zabilježeni su i u Singidunumu na amforama istog tipa (Bjelajac 1996: 19–22, tip II). Općenito, amfore tipa Schörgendorfer 558 odlikuje značajna učestalost slikanog natpisa koji se referira

na njihovu upotrebu za transport i skladištenje maslina (Kelemen 1988: 141–142; Pesavento Mattioli 2011: 166–167). Slikani natpisi povremeno se, međutim, pojavljuju i na drugim tipovima amfora pronađenima na području Panonije (npr. Bezeczky 1994: tip Dressel 5–22, sl. 3: f–g; tip Dressel 7–11 – 108–109, sl. 40: 153, 154; Kelemen 1990: 156, sl. 1: 8).

Na manjim amforama koje se uvrštavaju u tzv. tip Bojović 594/554 također su zabilježeni urezani i slikani natpisi. Brojčana oznaka težine TP XIX/TI(?) IX nalazi se na amfori/vrču iz groba 429 sa zapadne nekropole Ptuja (Istenič 2000: 135, T. 86: 429.2). Na amfori iz Albertfalve urezano je FL PRIMA(NI?) DVPL, moguće osobne ime i titula (Flavius Primanus duplarius?) vlasnika (Fehér, Magyar-Hárshegyi 2014: 41). Na amfori iz Aquincuma nalazi se slikani natpis u dva dijela, slabo čitljiv i upitne interpretacije, iako je moguće da se dio prvog natpisa odnosi na sadržaj posude, dok se na početku drugog natpisa javljaju osobna imena (Fehér, Magyar-Hárshegyi 2014: 41–43).

Zaključno, uz pečate na amforama koje potječu s prostora južne Panonije pojavljuju se urezani natpisi, odnosno grafiti, te slikani natpisi (*tituli picti*). Navedeni primjeri ilustriraju da pojava grafita na amforama južne Panonije nije česta. Riječ je o grafitima nastalima nakon pečenja (sekundarni ili *post cocturam*; Weiß-König 2010: 3), na amfori tipa Dressel 8 iz Siska natpis je urezan sekundarno, preko postojećeg slikanog natpisa. Sadržajno, grafiti se odnose na numeričke oznake (Ilok, Sisak), pri čemu se one, s mogućom iznimkom amfore s položaja Sisak – Kovnica, uglavnom referiraju na težinu ili zapreminu posude (usp. Weiß-König 2010: 64–71), zatim na vrstu proizvoda koji je transportiran u amfori (Sisak – Željeznički kolodvor) te osobna imena vjerojatnih vlasnika, kategoriju kojoj pripada primjerak s položaja Pravnoga fakulteta u Osijeku. Istoj kategoriji pripada i spomenuti natpis na amfori iz Albertfalve, koja je po svojoj tipološkoj atribuciji srodna osječkoj. Navedene kategorije općenito su prisutne na amforama s drugih nalazišta, stoga materijal u tom pogledu ne predstavlja iznimku (Bakker, Galsterer-Kröll 1975: 30–53; Galsterer 1983: 11–16; Weiß-König 2010: 61–73).

Pretpostavlja se da osobna imena na amforama označavaju vlasnika posude i dobara transportiranih u njoj (Weiß-König 2010: 64). Osobno žensko ime predloženog čitanja Flavia Rufilla javlja se u dvoimenskoj formuli (nomen + cognomen). Isto se žensko ime javlja na nadgrobnom spomeniku iz Šentvida u blizini *Neviodunuma*, datiranom na kraj 1. – početak 2. stoljeća (Mócsy 1959: 208, 28: br. 1; Radman, Ivezic 2012: 152).³ Cognomen *Rufilla* nije čest⁴ i javlja se kao derivat iz cognomena Rufus, odnosno gentilicija Rufius (Mócsy 1959: 188; Kajanto 1965: 27, 229; Solin, Salomies 1994: 393; Lőrincz 2002: 33). U Panoniji se javlja još na epitafima iz Siófoka⁵ (Mócsy 1959:

217, 75: br. 1) i Scarbantie⁶ (Mócsy 1959: 225, 114: br. 1) te Sirmiuma,⁷ a može se spomenuti i relativno geografski bliski nalaz iz Mezije, odnosno spomen imena *Antonia Rufilla* na nadgrobnom spomeniku iz Smedereva (Kovács, Prohászka 2016: 61–62).

Zaključak

Amfora pronađena tijekom zaštitnih istraživanja na prostoru izgradnje Pravnog fakulteta u osječkoj Vojarni pripada kategoriji grafita koji se odnose na osobna imena. Riječ je o manjoj amfori koja se može usporediti sa sličnim posudama klasificiranima kao tip Bojović 549/554 / Brukner tip 20 / Bjelajac tip XXXI. Na amforama istog tipa također su zabilježeni urezani natpisi, pri čemu se pojava osobnog imena javlja na primjerku iz Albertfalve u mađarskom dijelu Panonije. Vjerojatno se i u tom slučaju ime može protumačiti kao oznaka krajnjeg primaoca, odnosno rimskog vojnog oficira kojemu je bio namijenjen sadržaj amfore (vino?). Na pitanje tko je bila Flavia Rufilla i zašto je amfora označena njenim imenom teško je odgovoriti. Moglo bi se predložiti da je potreba označavanja amfore bila povezana s distribucijom, odnosno ime je urezano kao oznaka adresanta, da bi se posuda označila naspram drugih, s obzirom da bi nastanak takve vrste oznake u kontekstu domaćinstva imao smisla tek za manje forme namijenjene konzumaciji hrane i pića (Bakker, Galsterer-Kröll 1975: 56).

Predstoji detaljnija paleografska analiza natpisa kao i arheološka analiza amfore te ostalog popratnog dijagnostičkog materijala iz iste stratigrafske jedinice, kao i samog kanala iz kojeg potječe ulomak predstavljen u ovom radu, u nadi otkrivanja novih spoznaja o razvoju i životu rimske Murse.

3 EDH: HD068410.

4 Proširena pretraga s unosom cognomen: Rufilla izlistava 15 rezultata; korišten izvor: EDH.

5 EDH: HD001740.

6 EDH: HD021917. Također Mócsy 1959: 88, o natpisu odnosno spomenu veterana augzilijara.

7 EDH: HD074630.

Internetski izvori

Internet sources

EDH – Epigraphic Database Heidelberg, <https://edh.ub.uni-heidelberg.de/home> (27. 10. 2023.).

Geoportal DGU – Državna geodetska uprava <https://geoportal.dgu.hr/>

Literatura

Bibliography

Bakker, L., Galsterer-Kröll, B. 1975, *Graffiti auf römischer Keramik im Rheinischen Landesmuseum Bonn*, Epigraphische Studien 10, Rheinischen Landesmuseum, Bonn.

Bánki, Zs. 1985, Forschungen in Gorsium in den Jahren 1981/82., *Alba Regia. Annales Musei Stephani Regis*, Vol. 22, 109–160.

Bezczky, T. 1994, *Amphorenfunde von Magdalensberg und aus Pannonien*, Archäologischen Forschungen zu den Grabungen auf dem Magdalensberg 12, Landesmuseums für Kärnten, Klagenfurt.

Bjelajac, Lj. 1996, *Amfore gornjomezijskog Podunavlja*, Posebna izdanja 30, Arheološki institut Beograd, Beograd.

Bojović, D. 1977, *Rimska keramika Singidunuma*, Muzej grada Beograda, Beograd.

Brukner, O. 1981, *Rimska keramika u jugoslovenskom delu provincije Donje Panonije*, Dissertationes et Monographiae XXIV, Savez arheoloških društava Jugoslavije, Beograd.

Buchi, E. 1975, *Lucerne del Museo di Aquileia. Vol. I: Lucerne romane con marchio di fabbrica*, Associazione nazionale per Aquileia, Aquileia.

Darling, M., Precious, B. 2014, *A corpus of Roman pottery from Lincoln* (with J. Bird, B. Dickinson, K. Hartley), *Lincoln Archaeological Studies* 6, Oxbow Books, Oxford – Oakville.

Dizdar, M., Filipović, S. 2020, A Late La Tène Scordiscan Sanctuary from Osijek (Eastern Slavonia, Croatia)?, in: *Temples and Cult Places from the Second Iron Age in Europe*, Proceedings of the 2nd International Colloquium Iron Age Sanctuaries and Cult Places at the Thracians and their Neighbours, Alun (Romania), 7th–9th May 2019, Sirbu V., Peţan A. (eds.), Dacica Press, Alun, 87–110.

Fehér, B., Magyar-Hárshegyi, P. 2014, Festett feliratos amphora töredéke Aquincumból, in: *Felirattani Újdonások 2014-ben*, Kovács P., Fehér B. (eds.), Studia Epigraphica Pannonica VI, Történelmi Ismeretterjesztő Társulat Egyesület, Budapest, 39–44.

Filipović, S. 2016, Osijek – Vojarna (Pravni fakultet), *Hrvatski arheološki godišnjak*, Vol. 12 (2015), 69–72.

Galsterer, B. 1983, *Die Graffiti auf der römischen Gefäßkeramik aus Haltern*, Bodenaltertümer Westfalens 20, Aschendorf, Münster.

Gregl, Z. 2007, Rimskodobna nekropola Gornja Vas na Žumberku, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s. Vol. XL, 221–331.

Hárshegyi, P. 2008, Roman amphorae from the East along the *Ripa Pannonica*, *Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta*, Vol. 40, 173–178.

Istanić, J. 2000, *Poetovio, zahodna grobišča II. Grobne celote iz Deželnega muzeja Joanneuma v Gradcu. Katalog / Poetovio, the western cemeteries II. Grave-groups in the Landesmuseum Joanneum, Graz. Catalogue*, Katalogi in monografije / Catalogi et monographiae 33, Narodni muzej Slovenije, Ljubljana.

Jelinčić Vučković, K., Tonc, A. 2018, Ceramic finds from grave 5 in Ilok, in: *The century of the brave. Roman conquest and indigenous resistance in Illyricum during the time of Augustus and his heirs / Stoljeće hrabrih. Rimsko osvajanje i otpor starosjedilaca u Iliriku za vrijeme Augusta i njegovih nasljednika*, Proceedings of the International Conference Zagreb, 22–26.9.2014., Miličević Bradač M., Demicheli D. (eds.), FF Press, Zagreb, 361–372.

Kajanto, I. 1965, *The Latin Cognomina*, Societas Scientiarum Fennica. Commentationes Humanarum Litterarum XXXVI (2), Helsingin Keskuskirjapaino, Helsinki.

Kelemen, M. H. 1987, Roman amphorae in Pannonia, North Italian amphorae, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Vol. 39, 3–45.

Kelemen, M. 1988, Roman amphorae in Pannonia II (Italian amphorae II), *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Vol. 40, 111–150.

Kelemen, M. 1990, Roman amphorae in Pannonia III, *Acta Archaeologica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Vol. 42, 147–193.

Konestra, A., Glavaš, V., Ugarković, M. 2022, Goods from the North. An update on wares, shapes and occurrences of Pannonian and other continental fine wares in the province of Dalmatia, in: *Roads and Rivers, pots and potters in Pannonia. Interactions, analogies and differences*, Ožanić Roguljić I., Raičković Savić A. (eds.), Serta Instituti archaeologici 17, Institut za arheologiju, Zagreb, 99–112.

Kovács, P., Prohászka, P. 2016, A Roman funerary inscription from Smederevo, *Starinar*, Vol. LXVI, 59–63.

Kreković, E. 1997, Marbled ware in Pannonia and the Roman army, *Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta*, Vol. 35, 41–44.

Labate, D. 2016, *Mvtina fecit. Dalle Herzblattlampen alle Firmalampen: nuovi dati sulla produzione di lucerne a matrici dal territorio di Modena*, in: *Rimske i kasnoantičke svjetiljke: proizvodnja i distribucija, kontakti na Mediteranu / Roman and Late Antique lamps: production and distribution, contacts on the Mediterranean*, Lipovac Vrkljan G., Ožanić Roguljić I., Ugarković M. (eds.), Serta Instituti archaeologici E-ZIA 1, Institut za arheologiju, Zagreb, 18–37.

Lőrincz, B. 2002, *Onomasticon Provinciarum Europae Latinarum. Vol. IV: QVADRATIA – ZVRES*, Forschungsgesellschaft Wiener Stadtarchäologie, Wien.

Magyar-Hárshegyi, P. 2016, Supplying the Roman army on the Pannonian Limes. Amphorae on the territory of Budapest, Hungary (Aquincum and Albertfalva), *Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta*, Vol. 44, 619–632.

Mócsy, A. 1959, *Die Bevölkerung von Pannonien bis zu den Markomannenkriegen*, Akadémiai Kiadó, Budapest.

Munsell Color 2000, *Munsell soil color charts: revised 2000 washable edition*, Gertag Macbeth, New Windsor.

Nagy, A. 2018, Marbled ware in Lágymányos (south of Aquincum), *Rei Cretariae Romanae Fautorum Acta*, Vol. 45, 611–621.

Novaković, O., Paro, A., Radman-Livaja, I. 2018, Amfore s pozicije Sisak – Željeznički kolodvor s posebnim osvrtom na Dressel 8 amforu s natpisom / Amphorae from the position of Sisak – Railway station with special reference to a Dressel 8 type amphora with an inscription, in: *Segestika i Siscija – Od ruba Imperija do provincijskog središta / Segestica and Siscia – From the periphery of the Empire to a provincial center*, Drnić I. (ed.), Katalozi i monografije Arheološkog muzeja u Zagrebu 16, Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb, 223–245.

Oswald, F., Pryce, T. D. 1966, *An introduction to the study of Terra Sigillata*, Gregg Press, London.

Ožanić, I. 2005, Tipovi amfora iz Cibala, *Vjesnik za arheologiju i povijest dalmatinsku*, Vol. 98, 133–149.

Ožanić Roguljić, I. 2016, *Tipologija rimske keramike iz Vinkovaca*, Monographiae Instituti archaeologici 10, Institut za arheologiju, Zagreb.

Ožanić Roguljić, I. 2017, Amphoras from Žuta Lokva, in: *Adriamphorae. Amfore kao izvor za rekonstrukciju gospodarskog razvoja jadranske regije u antici: lokalna proizvodnja / Amphorae as a resource for the reconstruction of economic development in the Adriatic region in Antiquity: local production*, Radovi s okruglog stola, Zagreb, 21. travnja 2016. g. / Proceedings of the workshop, Zagreb, 21st April 2016, Lipovac Vrkljan G., Radić Rossi I., Konestra A. (eds.), Institut za arheologiju, Zagreb, 80–85.

Ožanić Roguljić, I., Konestra, A. 2017, Pannonian slipped ware in Dalmatia / Panonska keramika s premazom u Dalmaciji, in: *Rimske keramičarske i staklarske radionice. Proizvodnja i trgovina na jadranskom prostoru*, Zbornik III. međunarodnog arheološkog kolokvija Crikvenica, 4.–5. studenoga 2014., Lipovac Vrkljan G., Šiljeg B., Ožanić Roguljić I., Konestra A. (eds.), Institut za arheologiju, Muzej grada Crikvenice, Crikvenica, 453–461.

Perko, V. 2012, Fiat lux! Lamps on the territory of today's Slovenia in the Antiquity, in: V. Perko, A. Nestorović, I. Žižek, *Ex oriente lux. Roman lamps from Slovenia*, 4th International Congress of the International Lychnological Association (ILA), Ptuj, 15. do 19. maj 2012, Pokrajinski muzej Ptuj – Ormož, Ptuj, 24–83.

Pesavento Mattioli, S. 2011, Le anfore Schörgendorfer 558 e il commercio delle olive adriatiche, in: *Rimske keramičarske i staklarske radionice. Proizvodnja i trgovina na jadranskom prostoru*, Zbornik I. međunarodnog arheološkog kolokvija Crikvenica, 23.–24. listopada 2008. L., Lipovac Vrkljan G., Radić Rossi I., Šiljeg B. (eds.), Institut za arheologiju, Muzej grada Crikvenice, Crikvenica, 165–173.

Radman, I., Ivezić, H. 2012, A review of South-Pannonian indigenous anthropology, in: *The Archaeology of Roman Southern Pannonia. The state of research and selected problems in the Croatian part of the Roman province of Pannonia*, Migotti B. (ed.), BAR International Series 2393, BAR Publishing, Oxford, 137–158.

Rendić-Miočević, A. (ed.) 1994, *Zagreb prije Zagreba: arheološka baština Zagreba od pret-povijesti do osnutka biskupije 1094. godine*, Arheološki muzej u Zagrebu, Zagreb.

Solin, H., Salomies, O. (eds.) 1994, *Repertorium nominum gentilium et cognominum Latinorum. Editio nova addendis corrigendis et augmentata*, 2nd edition, Olms-Weidmann, Hildesheim – Zürich – New York.

Tonc, A., Filipović, S. 2020, Only the best olive oil, please: on new amphorae finds from Mursa, *Ephemeris Napocensis*, Vol. XXX, 273–294.

Tonc, A., Dizdar, M., Filipović, S. 2021, Metalni nalazi s nalazišta Osijek – Vojarna, Učiteljski fakultet kao tragovi vojne prisutnosti, *Annales Instituti archaeologici*, Vol. XVII, 204–211.

Vikić-Belančić, B. 1975, Antičke svjetiljke u Arheološkom muzeju u Zagrebu. II dio, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3. s. Vol. IX, 49–160.

Weiß-König, S. 2010, *Graffiti auf römischer Gefäßkeramik aus dem Bereich der Colonia Ulpia Traiana / Xanten*, Xantener Berichte 17, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein.

Wiewegh, Z. 2001, Rimska keramika iz Siska s lokaliteta „Kovnica“, istraživanja iz godine 1985., *Opvscvla archaeologica*, Vol. 25, 89–149.

Summary

Rescue archaeological excavations on the location of the future Faculty of Law in the former Barracks area in Osijek were carried out between November 2014 and November 2015 under the leadership of Slavica Filipović. The overall area of 2300 m² was a continuation of the earlier excavations of the future campus location, carried out on several positions (Student Pavillion, Faculty of Agriculture, Faculty of Civil Engineering, Faculty of Pedagogy, University Library) (Fig. 1). Even though the archaeological layers on the location of the Faculty of Law have been partially destroyed, several features from antiquity have been revealed, such as pottery furnaces and wells that contained fragments of cooking ware (bowls, plates, jugs), table ware (cups, chalices, bowls), and transport ware (pithoi, amphorae). We can mention the partially destroyed canal SU 80/81, running northwest to southeast (Fig. 2), since the fill contained not only numerous pottery finds, such as terra sigillata vessels or lamps, but also other finds of glass, bronze or bone and numerous animal bones; among it all, the find of an amphora with incised letters stands out.

The upper part of the vessel has been preserved, with a cylindrical neck, a vertically placed rim with concentric grooves, and strap handles with two longitudinal ribs (Fig. 3: a–b). The rim diameter is 11.8 cm, the neck diameter 9 cm, and the height of the neck is around 12.3 cm. The handle section has the dimensions of 4 x 1.6 cm. The lower part of the vessel has not been preserved, so the total height is not known. On the outer surface of the neck and the preserved upper part of the body there are remains of red painted parallel wavy lines, a type of decoration known as marbled ware (Fig. 3b). Usually this type of decoration appears more frequently on bowls and other smaller ware, although sometimes also on jugs, such as a jug from Gorsium that closely resembles the Osijek find (Kreković 1997: 41–43, Fig. 1: 7; Nagy

2018). The incised inscription is located on the base of the neck, between the handles on one side of the amphora. The inscription was incised after baking (*post cocturam*). The left part is better preserved, because the vessel is broken immediately on the lower part of the letters in the section to the right (Fig. 4). The inscription reads: FLRVFII/LLA. Most likely it refers to the personal name *Fl(avia) Rufilla*.

Considering the shape of the neck and the handles, and the smaller size of the amphora, it can be compared to the amphorae with a cylindrical neck and ribbed handles that are close to the category of jugs with two handles. These are considered local products modelled after flat-bottomed wine amphorae, possibly also used for the transport and storage of wine between the 1st and the 3rd century AD, lately mentioned as type Bojović 549/554 (Bojović 1977: 37, Pl. LXIII: 549–553; LXIV: 554; Brukner 1981: 45, 125 – type 20; Bjelajac 1996: 22–23, 99–101, Fig. XXXV: type XXXI; Hárshgyi 2008: 174, Fig. 7; Fehér, Magyar-Hárshgyi 2014: 39–41; Magyar-Hárshgyi 2016: 630; Ožanić Roguljić 2016: 91). Since there is no direct evidence of their content, it remains possible that they could have been used for the storage and transportation of other commodities, not just wine. Smaller amphorae can also be defined as larger jugs with two handles, and viceversa, their function remaining the same regardless.

The fill layer that contained the amphora with the inscription can be dated to the end of the 1st until at least the middle of the 2nd century AD, given the associated finds. Ceramic lamps (*Firmalampen*) of type Loeschke X with stamps LNARI and OCTAVI can be dated to the 1st – 2nd century AD (Vikić-Belančić 1975: 54, 57, 114, cat. nr. 783–785; Buchi 1975: 122–123, 126–127; Labate 2016: 30). The fragments of several examples of relief terra sigillata ware belong to hemispherical bowls of type Dragendorff 37, popular between the last third of the 1st and the middle of the 3rd century AD and frequently found in southern Pannonia (Oswald, Pryce 1966: 95–96; Ožanić Roguljić 2016: 30–31). A fragment of terra sigillata ware with the stamp CAVPIRRA can be ascribed to the Lezoux workshop and dated around the middle of the 2nd century (Darling, Precious 2014: 243, no. 62, 63).

Alongside stamps, the amphorae from south Pannonia also have incised inscriptions (*graffito*) and painted inscriptions (*tituli picti*). Incised inscriptions are not particularly frequent in the area. The inscriptions can be numerical markings that probably indicate the weight or capacity of the vessel (cf. Weiß-König 2010: 64–71), like in Ilok (Jelinčić Vučković, Tonc 2018: 362–363), while the example from Sisak – Kovnica could have warehouse or similar indications (Wiewegh 2001: 97, 119, Pl. XIII: 1). The inscription can also indicate the type of product transported and stored in the vessel, as in Sisak – Railway station (Novaković et al. 2018: 236–242), or a personal name, probably of the recipient or owner of the vessel and its content (Weiß-König 2010: 64). The example from Osijek – Faculty of Law falls within the latter category. Similarly, the smaller amphora known as Bojović

549/554 from Albertfalva has the inscribed name of the military officer who was probably meant to receive the vessel or the wine it contained (Fehér, Magyar-Hárshegyi 2014: 41). *Flavia Rufilla* could also be identified as the person supposed to receive the vessel and the goods in it. It can be proposed that the inscription was meant to facilitate the distribution, indicating the vessel intended for her. The same personal name that appears in the nomen + cognomen formula has been found in Neviodunum (Mócsy 1959: 208, 28: no. 1; Radman, Ivezić 2012: 152), while in Pannonia the same cognomen Rufilla, otherwise not very common (Mócsy 1959: 188; Kajanto 1965: 27, 229; Solin, Salomies 1994: 393; Lőrincz 2002: 33), appears on some epitaphs from Siófok, Scarbantia, and *Sirmium*, with another relatively close appearance in Smederevo (Mócsy 1959: 217, 75: no. 1; 225, 114: no. 1; Kovács, Prohászka 2016: 61–62).